

БҮРЯАД УНЭН

Түгээд аратай газетэ

1992
ФЕВРАЛЬ
15
хара бар
харын 12
СУББОТО
гарагай 7
№ 31 (18390)
сэл 6 мүн.

Имөөдэрэй шуха-га асуудал

КИНО ХЭРЭГГҮЙ БОЛОО ГҮ?!

Ушар гэзэмтэй киногой хүдэлмэрин өөрсэ шэнжэ ойлгохгүй ябадал болохо жэшээтэй. Нарын курсануудыг дүүргэжрөөд кино «мушхэ» шадабаритай сэг үнээрөө гэж мэдэгдэх ёстой.

1992 ондо республикын киногой албанд мүнэн зөөрин гаргашала-даагүйнөө боложо, манай киновидео-нэгдэл кинофильмүүдээр хандаг газарнуудтай урда тээнь баталган миллион үлүүтэй түрээсэй хэлсэгээ бүри январь наара болуулха ушартай болоо лэн. Тэрэнэй хойшлогонүүдэй хүдөөтэй кинесетин хүдэлмэридэ үзэгдэх байганинь мэдээг ааб даа.

Кинофильмүүдэй үнэ сэнгэй дээшлэхэд, хүдөө нотагуудыг киносор хангалга мүн лэ хойшо татагдана. Хэрбээ манай республикын кинопрокат 1988 ондо фильмүүд хуудалжа абзадаг 450-500 мянган түрэнг гаргашалган байгаа хаа, 1991 ондо 1 миллион 100 мянган түрэнг номолжа баатэ болоо лэн. Үнэ сэн ургажа байна. Пленкин сэн дээшлэх. Энэ ушарга, гүрэнэй тэдхэмжгүй сэгтэ, кинопрокатууд байша ондо фильмүүдэйгэ прокатин түбэринэ 50 процентээр нэмээгээ. Хэрин хүдөөтэй гэхэ гү, али гүрэнэй кино-түхээ рэлэнүүдэй түлбэри хушач хэмдээ, 20 процент зандаг үлөөлэн байна.

Хүдөөтэй хүн зонин киносор хангалгын муудалгай ушар мүнөө сэгт хэрнэйшэ панаэ зоосонгогуй. Кинопрокат, кино харуулга гэхэ мэтын хэмжээ ябуулганууд нэ: шэглэлтэй мүнөөр гүрэнэй зүгөө тэдхэгдэж, дамжэгдэж байхэ ёстойго. Тэрэнэй хаа, кино гэжэ хүдөө нотагуудар хоёрдожи, тэндхи хүн зонё соёлтой талаар хотынхиодоо холо гэгээгээ ушартай болох.

Манай республика соо Кабанскын киносегэ эгзэн томо байгаа юм. Тэрэнэй материално-технискэ бээдэшэ эхэ найн байхэ. Юуб гэхэдэ, тэндхи олон хүн зонтой луурин, тосхонүүдэн алаон кинотеатруудтайшэ гэжэ хэн. Эгээл шууданга хадаа 1,5 мянган фильмфондтой Кабанскын кинопрокат хада тэндхи кинесетингэ гэжэ ажалье гүсэд найн ханжаа байгаа. Гэбшээ тэндхи кинесетин өрэдүүдэн ажал ябуулга мүн лэ бэрхшээлтэй байха. Кино-түхээрэлсэнүүд, автотранспорт гэхэ мэтын нэлбээ шэнжээгээ эхэ ажар хэрэгүүд гарана. Сэнгүүдэй ургалга сөвшөөлжэ кино-театруудыг хүдэлжэжэ байха өргэ хэр олгохоод даа? Байша ондо тэндхи кинотеатрууд 40-50 процент хүрэтэр прокатин түлбэри үзэгдэ болохон.

Киноаппаратуудай, автотранспортин, залчистнуудай, фильмүүдэй болоод рекламн түлөө түлөөтэ гаргашалаг байха туйл тустай жаса байгуулаа хэмдэн. Теэд Финансын министрествын кино харшар хандайлаха тэрэнэйшэ хини хадаа гээшэ. Гүрэнэй кинесетин сөвшөөлжэ ажа ами дерха тухай асуудалтай тобиосо гаржа эрхэдэ, пахан нэгдэлэмнай кинесетин директоруудэй зүблөөн зарлагдаг лэн. Тэдэрэн нотагуудтай киногой бэрхшээлтэй байдал тухай дуулга байхэ. Харин, Бүшүүдэй, Сэлэнгийн болоод Бүсэдшэ аймгуудта, үгэргэж эрхэдэ, кино-механикуудыг тараха тухай үгэ хүүр гарна байна.

Манай нэгдэлэй дурсагдаша суглаанда хөбөдгөшөд кино гэжэшэ бээ даанхай искусствын ёстой найбар байлгахын тула бюджетнэ мүнэн зөөри гаргалалт гэжэн эрилтэтэйгээр республикын Министруудай Советд, мүн Верховно Советд хамтын хандала элэгдээ юм.

Киногой тон эхэ хүмүүнуудэй үүргтэй байлыг найн мэдээ республикын олонийтэ энэ хэрэгтэнинэ мэниэ дамжээг абгаа гэжэ батаар эгээгээ!

П. МАРЗАЕВ,
Буряад киновидео-нэгдэлэй генеральна директор.

БҮРЯАДАЙ ССР-ЭЙ ВЕРХОВНО СОВЕДАЙ ДОЛООДОХИ СЕССИ

Буряадан ССР-эй Верховно Соведай долоодохи сессин 14-нэй үлгөөнэй заседанине Л. В. ПОТАПОВ хүтэлбэрлбэ.

«Газарай түлөө түбэри тухайн Россин Федерацин Хуулине Буряадай газар дээр эхрэгдэхэ тухай асуудалыг аратай депутатууд уржадэр зүбшэн элсэжэ дүүргээд, тус асуудалаар республикын Верховно Совет тогтоол абажа урднугуй зошолуулган байгаа. Тимэхээ үлгөөнэй заседанине дээрэ градй депутатууд тус тогтоолой проектыг забаринууд ба нэмэлтэнүүдэй оруулба. Тэрэнэй нүүлээр Верховно Совет тогтоол баталан абаа.

Удаань республикын хүдөө ажлын министр Н.Н. НАИДАНОВ «Буряадай ССР-эй хүдөө ажлын байдал тухай» элидхэл хэлэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэгдэ аратай депутатууд Ю. П. СЕДОВ, В. Л. ЦЫРЕНОВ, М. В. РЮТИН, Э. Г.

СОКРАТОВА, В. С. БОРИСОВ, А. С. БОГОМОЛОВ, Ю. И. АЛЕКСЕЕВ, К. Ц. КОНЕВ, М. Е. ОЧИРЖАПОВ, К. П. АЛЬЦМАН, Ю. Ф. ЕФРЕМОВ, М. М. БАКИРОВ олоон бусад табаадаба. Үгэ хэллэн аратай депутат Бүшэн хүдөө ажалье найжаруулха талаар тухсан хэмжээнүүдэй абатаар сэг тулажа эрээ гээд ханамжалган байна.

Тэрэ үдэрэй хоёрдохи хатада аратай депутатууд уржадэр эхилхэн «Федеративна хэлсэн тухай» асуудала дахин хаража үзбэ. Юундбэ гэхэдэ, депутатуудай тустай коммисс байгуулагдаган байгаа. Тэрэ коммиссин зүгөө В. В. УСТИНОВ үгэ хэлэхэдэ, Буряадай ССР-эй Верховно Совет Россин Федерацин Гүрэнэй засагай федеративна органууд болон Россин Федерацин бүриаддэ ородог республикануудай, областинуудай, автономнот областинуудай, хизааруудай, округуудай засагай органуудай хоорондох эрхэ

түлөөлгэнүүдэй хизаарла тухай хэлсээ дэмжэнэ гэжэ мэдүүлбэ. Тимэхээ аратай депутатууд В. Е. Тугутов, М. Д. Ангархаев, И. Т. Павлов, Л. Ч. Нимаа, Д. Б. Рыбдылов болон бусад бүлэг депутатууд нима шиндхээрнине буюушаалан дээрээ сессин заседанинаа гаража ошобэ. Энэньээ улажалган, тус хэлсэн тухай асуудал сессин зүбшээ зүйлөө гар гадаа.

«Нотагай захиргаан тухай» Буряадан ССР-эй Хулида хубилланууд ба нэмэлтэнүүдэй оруулха тухан асуудал удаадах сессин дээрэ хаража үзэхэ гэжэн шиндхээрнине абаа.

Сессин зүбшээ зүйлдэ оруулагдаган бусад асуудалнууд харагдаа.

Берхэсэе Соведай долоодохи сессин энээгээр хүдэлмэрсэ дүүргбэ.

АША ҮРЭТЭЙГӨӨР АЖАЛЛАХА—МАНАЙ УЯЛГА

Буряадай ССР-эй Верховно Соведай Түрүүлэгшэ Л. В. ПОТАПОВАЙ элидхэлнэ

Буряадан ССР-эй Верховно Соведай мүнөөнэйгөө бүридхгөөр хоёр жэл тухай сэг соо хүдэлжэ байна. Тимэхээ хүдэлмэрингөө зарим тэдэ дүн-гүүдэ гаргаша, хүдэлмэрсэ нарижуулан найжаруулха хэмжээнүүдэй хараалха сэг тулажа эрээ гэжэ ланачбэ.

Республикын Верховно Совет хуули гаргалгын ажал ябуулгада гол анхаралаа хандуулна. Гэбшээ тимэ хүдэлмэринжэй хэмжээн үдэрлөө үдэртэ ургажа байхана.

Үнэр-шэ хугасаа соо Буряадан ССР-эй Верховно Соведай элжээтэ 6, ээлжээтэ бэшэ 3 сессин, Верховно Соведай Президиумнэй 24 заседани үнэргэрдэ. Сессинүүд дээрэ дүн хамта 109 асуудал, Президиумнэй заседанинууд дээрэ 167 асуудал хаража үзэгдэн байна. Верховно Совет хоёр жэлэй туршдаа Буряадай ССР-эй 40 хуули баталан абган байбашы, үшөө 25 хуули элжээтэ байхана.

«Буряадан ССР-эй Конституционно сүүд тухайн олон асуудалнуудыг хаража үзэхэ, хуулинуудыг баталан абажа юм.

Верховно Соведай сессин зарлахада, аратай олон депутатууд гол хүдэлмэрсэ орхино, гүрэнэй мүнэншэ эхээр гаргашалагдана. Республикын парламентын нэгэ үдэрэй хүдэлмэриндэ 20 мянган түрэнг гаргашалагдана. Нүүлэй хоёр жэл соо парламентын хүдэлмэридэ 13 миллион түрэнг мүнэн гаргашалагдааг байна. Энэньшэ гол юман бэшэ. Шухалын гэхэдэ, Верховно Совет, тэрэнэй Президиум хойшлогондөшөгү асуудалнуудыг бологн болзор соо шиндхээ ёстойго байна бшуу.

Мүнөө Верховно Соведай Президиумнэй бүриаддэ 15 хүн тоологдог: наань, тэрэнэй 33 хүртэр нэмээгээ дурадал оруулганбди.

Верховно Соведай Президиумнэй бүриаддэ нотагай түлөөлгэнүүдэй оруулха, тимэхээ Президиумнэй заседанине харада нэгэ дахин 2-3 үдэр үргэлжэлүүлээр хараалха хэрэгтэй.

Гурбадахи бүлэг дурадалнууд гээл, Верховно Соведай сессинэ жэлдэ 2-3 дахин зарлаха, Верховно Соведай Президиумнэй эрхэ түлөөлгэнүүдэй үргэдэхэ, комитетуудыг бэрхэ мэргэлжэлтээр бүриадүүлхэ.

Гэхэ зуура олонхи депутатууд Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэ, тимэхээ тэдэрнэй гол хүдэлмэрсэе ажалье байха ёстойго гэжэ хэллэн байна. Тимэхээ олоной хангал бололыг хүндэлжэ, республикын Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэе дурадалганбди.

Бүгэ Совет байгуулха тухай асуудал мүн лэ хаража үзэгдэе. Тэрэ бүгэ Советд гол хүдэлмэригөө сүүлөөлгэлэн депутатуд амаллаха ёстойго хэллэн байна. Тимэхээ олоной хангал бололыг хүндэлжэ, республикын Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэе дурадалганбди.

Бага Совет байгуулха тухай асуудал мүн лэ хаража үзэгдэе. Тэрэ бүгэ Советд гол хүдэлмэригөө сүүлөөлгэлэн депутатуд амаллаха ёстойго хэллэн байна. Тимэхээ олоной хангал бололыг хүндэлжэ, республикын Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэе дурадалганбди.

Верховно Соведай Президиумнэй бүриаддэ нотагай түлөөлгэнүүдэй оруулха, тимэхээ Президиумнэй заседанине харада нэгэ дахин 2-3 үдэр үргэлжэлүүлээр хараалха хэрэгтэй.

Гурбадахи бүлэг дурадалнууд гээл, Верховно Соведай сессинэ жэлдэ 2-3 дахин зарлаха, Верховно Соведай Президиумнэй эрхэ түлөөлгэнүүдэй үргэдэхэ, комитетуудыг бэрхэ мэргэлжэлтээр бүриадүүлхэ.

Гэхэ зуура олонхи депутатууд Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэ, тимэхээ тэдэрнэй гол хүдэлмэрсэе ажалье байха ёстойго гэжэ хэллэн байна. Тимэхээ олоной хангал бололыг хүндэлжэ, республикын Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэе дурадалганбди.

Верховно Соведай Президиумнэй бүриаддэ нотагай түлөөлгэнүүдэй оруулха, тимэхээ Президиумнэй заседанине харада нэгэ дахин 2-3 үдэр үргэлжэлүүлээр хараалха хэрэгтэй.

Гурбадахи бүлэг дурадалнууд гээл, Верховно Соведай сессинэ жэлдэ 2-3 дахин зарлаха, Верховно Соведай Президиумнэй эрхэ түлөөлгэнүүдэй үргэдэхэ, комитетуудыг бэрхэ мэргэлжэлтээр бүриадүүлхэ.

Гэхэ зуура олонхи депутатууд Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэ, тимэхээ тэдэрнэй гол хүдэлмэрсэе ажалье байха ёстойго гэжэ хэллэн байна. Тимэхээ олоной хангал бололыг хүндэлжэ, республикын Верховно Соведай Президиумнэй үргэдэхэе дурадалганбди.

АБААН ШИИДХЭБЭРИНҮҮДЭЭ ХҮНДЭЛДЭГ БАЙГЫТ

Сессин дүрбэдхи үдэрэй үлгөөнэй заседани зашлал болоон хариголнуудхаа эхилбэ. Нижнеангарскын больничин мүнөө үедэ зонин эмэлшин эргэгий, хагдаха туйлдэа хүрлэн тухай депутат Е. Ж. Шелеева хэлэ. Депутат А. С. Корневэеа городой автобусууднэй юундэ үлгөөнэй 6 часнаа ударшын 23 час болотор ябдаг болоон тухай асуудал табаа.

Улаан-Удын гүлгөө В. К. Кукушинэ энээндэ харюусатаада, ПАПАЙ хүтэлбэрлэгшэдэ би дэндэ хэлнугүй, нимэ юумэ тогтоогоо гэбэ.

Удаань үсэгдээр шиндхээрнине абтаагүй үлгөөн асуудалаар тогтоол баталагдаа. Энэ асуудал удаадах сессин дээрэ дахин харагдаха болобо. Тэрэнинэ бэлдэхэ тухай коммисс байгуулагдаа. Мүн Верховно Соведай аппаратай штат хубилгах тухай асуудал энэ тогтоол соо табигдаба. Үгэ хэллэнгээ сооноо И. Т. Павловнэй комитетуудэй хүдэлмэринэ эхлэн ажалаарнэ сэгээхэ тухай хэллэннине найшаалтай. Зарим комитетуудэй хэдэн хуули бэлдэхэ байхада, нүүдөөлүгнэй нэгшэшэ бэлдээгүй байхэ юм. Булта нэгэ ади мүнэн зөөри гаргашала. Энэньшэ болдожо үзгөөр гээд ханганда.

Буряадай ССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилланууд ба нэмэлтэнүүдэй оруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэхэ. Буряадай ССР-эй Президенти гэжэн шэри 11 дэхи бүлэг оруулхээр дурадалгада. Бүлэг депутатууд хэллэннэй өнөөр, энэ асуудал дуугаа үгэлгээд табигдаба.

Энээний шухала байганинь ойлгосотой ааб даа. Президент хэрэгтэй гү, али үгы гү гээд ухдагтай бшуу. Энэньшэ шиндхээл, сэлэншэ статьянуудыг зүбшээ ёстойго болон абажа юм. Энэ асуудалаар республикын Верховно Соведай Түрүүлэгшэ Комитетуудэй хэдэн хуули бэлдэхэ байхада, нүүдөөлүгнэй нэгшэшэ бэлдээгүй байхэ юм. Булта нэгэ ади мүнэн зөөри гаргашала. Энэньшэ болдожо үзгөөр гээд ханганда.

Буряадай ССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилланууд ба нэмэлтэнүүдэй оруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэхэ. Буряадай ССР-эй Президенти гэжэн шэри 11 дэхи бүлэг оруулхээр дурадалгада. Бүлэг депутатууд хэллэннэй өнөөр, энэ асуудал дуугаа үгэлгээд табигдаба.

Энээний шухала байганинь ойлгосотой ааб даа. Президент хэрэгтэй гү, али үгы гү гээд ухдагтай бшуу. Энэньшэ шиндхээл, сэлэншэ статьянуудыг зүбшээ ёстойго болон абажа юм. Энэ асуудалаар республикын Верховно Соведай Түрүүлэгшэ Комитетуудэй хэдэн хуули бэлдэхэ байхада, нүүдөөлүгнэй нэгшэшэ бэлдээгүй байхэ юм. Булта нэгэ ади мүнэн зөөри гаргашала. Энэньшэ болдожо үзгөөр гээд ханганда.

Буряадай ССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилланууд ба нэмэлтэнүүдэй оруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэхэ. Буряадай ССР-эй Президенти гэжэн шэри 11 дэхи бүлэг оруулхээр дурадалгада. Бүлэг депутатууд хэллэннэй өнөөр, энэ асуудал дуугаа үгэлгээд табигдаба.

ХИНАА ХАРАЖА ҮЗЭБЭ

Манай республикада эльгээгдэн гуманитарна тусу буряадтай коммиссин гшүүдэ Америкын Бүлэг түлээн табигдагатаа сөвсөдөөр асаргагдах ашан гээжэ утгажа абата, шадагалха, хубаарашаднэй хэрэглэхэ тухай асуудалыг дахиннаа нягтан хаража үзбэ.

Эдэ зоол тээһин самолётон февралын 15 да, 10 часта Улаан-Удын аэропортдо буюу тусу Министруудэй Советэй Түрүүлэгшын нэгдэлдэ В. К. Агалов сугларгагдаша дуулга. Удаань гшүүдэ ямар эдэ зоолой асаргагдаха байхан гэжэ абтад, тэндээ 13 тонншэ—хүүгэдэй байнэ, 6 тонншэ—интернат байшануудта, 1 тонншэ—эрхэзэнь бүлэгдэ хубаарилха гэжэн шиндхээрнине үндэ ашаа ашаа, зөөх, хадагалха хүдэлмэридэ испорт, техникэ, хэрэглэхэ, хүдэлмэришэдыг табиглаар хүдэлмэрин бэлдэхэ шалгагдаа.

Түлээн табигдагатаа сөвсөдөөр асаргагдах ашан гээжэ утгажа абата, шадагалха, хубаарашаднэй хэрэглэхэ тухай асуудалыг дахиннаа нягтан хаража үзбэ.

Эдэ зоол тээһин самолётон февралын 15 да, 10 часта Улаан-Удын аэропортдо буюу тусу Министруудэй Советэй Түрүүлэгшын нэгдэлдэ В. К. Агалов сугларгагдаша дуулга. Удаань гшүүдэ ямар эдэ зоолой асаргагдаха байхан гэжэ абтад, тэндээ 13 тонншэ—хүүгэдэй байнэ, 6 тонншэ—интернат байшануудта, 1 тонншэ—эрхэзэнь бүлэгдэ хубаарилха гэжэн шиндхээрнине үндэ ашаа ашаа, зөөх, хадагалха хүдэлмэридэ испорт, техникэ, хэрэглэхэ, хүдэлмэришэдыг табиглаар хүдэлмэрин бэлдэхэ шалгагдаа.

Түлээн табигдагатаа сөвсөдөөр асаргагдах ашан гээжэ утгажа абата, шадагалха, хубаарашаднэй хэрэглэхэ тухай асуудалыг дахиннаа нягтан хаража үзбэ.

Эдэ зоол тээһин самолётон февралын 15 да, 10 часта Улаан-Удын аэропортдо буюу тусу Министруудэй Советэй Түрүүлэгшын нэгдэлдэ В. К. Агалов сугларгагдаша дуулга. Удаань гшүүдэ ямар эдэ зоолой асаргагдаха байхан гэжэ абтад, тэндээ 13 тонншэ—хүүгэдэй байнэ, 6 тонншэ—интернат байшануудта, 1 тонншэ—эрхэзэнь бүлэгдэ хубаарилха гэжэн шиндхээрнине үндэ ашаа ашаа, зөөх, хадагалха хүдэлмэридэ испорт, техникэ, хэрэглэхэ, хүдэлмэришэдыг табиглаар хүдэлмэрин бэлдэхэ шалгагдаа.

Т. БАДМАЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряадай ССР-эй Верховно Соведай долоодохи сессин заседани.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

М. САНДАНОВ,
С. ОЧИРОВ,
манай корр.

Хүн зоной аша туhada

ТААРАМЖАТАЙ ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ АБАХАБДИ

«Ажалша хүнийн хэн аршаахыг гэлэн асуудал хүн бүхэнд ханаа эхэлж эхээр зобооно. Үнэхөөрөөшөө, пенсидэ гараһан, үлбэр, тунуур хүнүүд, зөөри зөөшгүй гэх гү, али бага салын хүлээ абадаг хүнүүд, олон үхибүүдэй айлууд,—эдэ бүгэдэн мүнөөнэй сүлөөтэй сэнгэй «дэбхээрлэдэжэ» эхилһэн, дэлгүүрэй экономикын үе сагта яажа ажамадарха болохооб? Магазин соо хүнүүдэй абахын аргагүй ехэ үнэ сэнгэй эдэс хоол, эд бараа, хубсаһа хүнөөр хэндэ зориулагдана гэшээ? Гансал хонжоо наймаа хэмэ, бухал шэнги мунгэ суглуулһан хүнүүд имэз үнэтэй сэнгэй продукция худалдажа абана бээ. Тикхэдэ мунгэ зөөригүи, материална талаараа муу байдалтай гэр буланууд хооһоор үлэхэ болон гү? Тимизэл гэжэ олонхи хүнүүд харюусажа байха.

республикын Министруудэй Советэй тогтоолууд хүн зоной социальна талаары хамгаалха асуудалда зориулагдана байна гэжэ тэмдэглэхэ хэргэтэй. РСФСР-эй Президентын, мун правительствын үмэнхөө хүн зоной социальна талаары хамгаалха тухай олон Указууд, тогтоолууд, шидхэбэринууд абтаа гээд эхэлжэ байна. Олон ондоо халбаринуудта ажаллашадай салын хүлээн дээшлүүлэгдэ. Байгша оной январин 1-һээ эхилжэ, жэшээлхэдэ, хүдэлмэришд ба алба хаагшадэй салын хүлээн хоёр дахин дээшлээ. Тикхэдэ багшанарай, барилгашадэй, худалдаа наймаанай, медицинскэ хүдэлмэрилгэшэдэй болон бусад баринуудта ажаллашадай салын хүлээн горитойгоор нэмэгдэһэн байна. Үнгэрэгшэ жэлдэ дайнай ба ажалай ветерануудта, пенсн абагшадта үгтэдэ тулбарин хэмжээндэ дээшлүүлэгдэ хэн. Тэршэлэн Буряад ССР-эй Министруудэй Совет үмэнх комиссиудэй энэ дээрхэ харсаа, ажалша зоной яажа хамгаалха, хүшэр хүндэ байдалдаа яажа найжаруула тухай болдожолоо, зохио хэмжээнууды абхаа эхилэ хэн.

Гэхэтэй хамта арадай депутатуудай Улаан-Удын городской Совет өөрингөө талааһа хүн зоной аша тунхы хамгаалха талаар хэмжээнууды харсаалаа хэн. Улаан-Удын өөрингөө ажалшадые, мун бүхы хүн зоной, нэн-түрүүн материална муу хангалттай хүн зоной, социальна талаары хамгаалха асуудалнууды харжа үзэхэ бүлэг городской Советэй байуулагдаа хэн. Тус бүлэгые би хүтэлбэрилдэг хүм.

Городской Советэй сэг үргэлжин комиссиудтай тус асуудал зурбешэн хэлсэхэнэй хүнүүдэр гэбшэдэй президиумэй үргэдэжэдэмэл заседани дээрэ харжа үзэгдэ хэн. Тимхэдэ городской хараалһан хэмжээнууд бодотгоор бэлүүлэгдэхэ эхилэ хэн гэхэдэ, алдуу болохгүй.

дые үргэн хэрэглэмжн эд бараагаар хангадаг материалнууды нээхээр тусэблэнбди. Гэр байраггүй эрхэтэд хүлээ үедэ олошоронхой Тэдэнико байлгах, хонуулха хоолуулха, медицинскэ тулаламжа үзүүлэхэ хамтын байранууд эрхэтэй боложо байна Бусад хэвээрнууд болон областнуудта тимхэ байранууд бич болгогдонхой гэжэ мэдэнбди. 1992 оной январин 1-һээ нийтын транспортарин ябалгын түбэри 2 дахин дээшлэб. Энэ нине хараада абха, зарим бүлэг пассажиринуудта хүнгэлээт хараалха гэжэ хэлсэбди. Тус асуудал республикын Министруудэй Советэй урда табихабди. Ясли, саадуудта абдаг үхибүүды байлганай түлөө үлбэрэнэй өз болонхой гээд мэдэнбди. Гэбшье инвалидуудай, студентэрэй, олон үхибүүдэй гэр булануудтай түлээдэ түлбэрн бага болгохо талаар хэмжээнууд абхаа байнхай. Зөөри зөөшгүй эрхэтэдэ социальна тулаламжа үзүүлэхэ городской жаса бич болгодоо. Тус жасада хүн зон мунгэ оруулха аргатай. Тикхэдэ предпритинууд болон организацинууд өөрингөө хубита оруулха байха гэжэ эгнэнбди. Тэрэ жасаһа хүн зондо тулаламжа үзүүлэхэ арга олохо байха. Тодорхойлон хэлбэл, хүн зон социальна талаары хамгаалхын тула таарамжатай хэмжээнууды абха гэжэ саашадаашье оролохобди.

АЖАБАЙДАЛАА ТОО, БАРИМТАНУУДААР СЭГНЭХЭ

Статистикын талаар Буряадай гүрэнэй комитетэй мэдээ

Буряадай гүрэнэй комитетэй мэдээ хэрэгтэй хаш. Тинн недондоо хамтын хэрэглэмжн транспорт 28,2 миллион тоноо ашаа зөөгөө. 1990 онойхидо орхондоо, агар арбан дүрбэн процент доошо болонго гэшээ. Түгээр замай транспортаар ашаа зөөлгн хэмжээнэ 4 процент, автомобилнаа—6, агаарай—5, гол мурэнэй транспортаар—3 процент доошооло. Иймэ байдлай шалтаган гээд, ашаа зөөхын тула унаа дутаалана, түмэр замай арга болонкомунууд аярдана, транспорт ашгалаа худэлмэрин хэмжээн доошооло. Эдэ мэтын шалтагануудар элгээгдээгүй ашаан нэгэ газарта өөрингөө өөрчлөн 1-һээ байдалар релск шадарай талмайнууд дээрэ түмэр замвар зөөгдэ хэһотой 129,7 мянган тоноо шунуун нүүрһэн, 11,9 мянган тоноо цемент сугларшанхай. Хамтын хэрэглэмжн транспортта, 1990-нойхитой сасуулхадэ, пассажиринуудай эрээс 3 процент, түмэр замай, агаарай транспортта 10 процент доошооло. Хамтын хэрэглэмжн транспортта абганай түлөө тулбарин дээшлэбшье, пассажиринууды хангалтын хэмжээн найжарнагуй. Недондоо зарим автобусуудай харгы замда гаралгы болууланһаа, маршрутһаа саһаа урид гарашанһаа боложо, бүхыдөө автобусуудай 131 мянган рейс хэгдээгүй, маршрутһаа гээд хуульшын гээд хүртээр 22 мянга дахин автобусууд гээгдэжэ эрээ.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

Буряадай ССР-эй районно (городской) арадай сүүдүүдэй түрүүлэгшые ба түрүүлэгшын орлогшонорые баталха тухай

Улаан-Удэ хотын Октябрьска районной арадай сүүдэй түрүүлэгшээр Балденов Баради Жигжитовичы баталха; Кабанскын районной арадай сүүдэй түрүүлэгшын орлогшоор Соболев Александр Александровичы баталха; Гусиноозерскын городской арадай сүүдэй түрүүлэгшын орлогшоор Егорова Галина Викторовна баталха.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ, Улаан-Удэ хото 1992 оной февралын 6.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

Буряадай ССР-эй районно (городской) арадай сүүдүүдэй арадай судьянарта мэргэжэлэй классууды олгохо тухай

«СССР-эй судьянарэй эрхэ мэдэл тухай» 1989 оной августын 4-нэй СССР-эй Хуулитай, «ССР Союзай ба союзна республикануудай сүүдүүдэй судьянарта мэргэжэлэй классууды олгохо тухай» СССР-эй Верховно Советэй 1989 оной ноябрын 2-ой тогтоолтой зохилдуулан, Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиум нигээжэ тогтообо:

- Мэргэжэлэй дүрбэдэхи класс олгохо: Бодиев Петр Галсановича—Хурманхай районной арадай сүүдэй судья; Гармеев Валерий Гуржаповича—Загарай районной арадай сүүдэй судья; Овчинников Анатолий Алексеевич—Улаан-Удэ хотын Октябрьска районной арадай сүүдэй судья; Мэргэжэлэй табатахи класс олгохо: Базарова Валентина Викторовна—Зэдэн районной арадай сүүдэй судья; Былина Елена Геннадьевна—Гусиноозерскын городской арадай сүүдэй судья; Матвеев Олег Владимировича—Кабанскын районной арадай сүүдэй судья; Наумов Владимир Николаевича—Муйскын районной арадай сүүдэй судья; Сокольников Наталья Анатольевна—Кабанскын районной арадай сүүдэй судья.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ, Улаан-Удэ хото 1992 оной февралын 6.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиумэй тогтоол

Трамвай, автобус болон маршрутна такси соо түлбэригүгөөр ябананай ба багаж зөөһөнэй түлөө захиргаанай харюусалга тогтохо тухай Буряадай ССР-эй Министруудэй Советэй дурадхал тухай

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиум нигээжэ тогтообо:

- 1. Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Промышленности, энергетикын, транспортн, хэлхэ холбоной ба информатикын талаар комитет, республикын Харгы барилгын, хүн зоной транспортаар ба хэлхэ холбоной хэрэгсэлүүдээр хандаха талаар гүрэнэй комитет «Захиргаанай хаагааруулагууд тухай» РСФСР-эй кодексн статьянуудта хубилгалнууды оруулха тухаа Россин Верховно Советэй, правительствэда записка бэлдэхэ. 2. Транспорт дээрэ түлбэригүгөөр ябананай ба багаж зөөһөнэй түлөө захиргаанай харюусалга тогтооходоо, «Нийтын транспортаар (трамвай, автобус ба маршрутна такси соо) түлбэригүгөөр ябананай ба багаж зөөһөнэй түлөө хлын хэмжээнууды тогтоохо тухай» Буряадай ССР-эй Верховно Советэй 1991 оной апрелин 26-най тогтоолы баримталха.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ, Улаан-Удэ хото 1992 оной февралын 6.

Ц. ЦЫГАНКОВА, Улаан-Удын городской Советэй түрүүлэгшын орлогшо.

ГАБЬАТА ҺААЛИШАН

СЭЛЭНГЫН РАИОНОМ ХХ ПАРТЭСЭДИН НЭРЭМЖЭТЭЙ КОЛХОЗОИ ҮҮЛЭРТЭ ФЕРМЫН ҺААЛИШАН

Сэлэнгын районной ХХ партэсэдин нэрэмжэтэй колхозоно үүлэртэ фермын хаалишан Зинаида Цыбанова Гылыкова жэлхээ жэлдэ ажалла үндэр үрэ дунгууды тунлажа, республика дотороо алдаршанхай. Үнэн шударгы ажаллаара тэрэ Буряад оройной хаалишадай дунда дэлгэрдэг мурсыондэ шалгаржа, гурба болон дүрбэн мянганнан илүбай гэшүүн болонхой юм. Түрүү бэрэ хаалишан «Буряадай ССР-эй габьяата мэлшан» гэхэн хүндэт нэрэ зэргэдэ хүртэнхай.

Зинаида Цыбанова нийтын амалда эрхэтэйгээр хабаададаг. Нүхэр З. Ц. Гылыкова СССР-эй Верховно Советэй депутатаар хунгадаа хэн. Ажалланһаа баян дүн дүршэлы залуушуудта дамжуулдаг.

Тэрэнэй нүхэр—тракторна бригаднй бригадир Петр Лубсандоржиевич Гылыков мунлэ ажаллаа бүхэриг хүн юм. Бригадань жэлхээ жэлдэ үндэр ургаса абадаг. Петр Лубсандоржиевич—Буряадай ССР-эй габьяата механизатор. Тимхэдэ тэдэнэр нотагайхидта хүндэтэй, ёһотойл габьяата бүлэ болонго бшуу. Эдэмнай олон үхибүүдэй, үнэр баян бүлэ юм. Тэдэ үхибүүдэ ажалла болон пассажиринууды зөөлгэ бүри тунуур боложо байна. Энэ үшэрта Статистикын талаар гүрэнэй комитетэй бүридхэн тоо, баримтанууды харжа, хэлээшээ батдаха

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хаалишан З. Ц. Гылыкова. Ц. ЦЫГЕНЖАПОВАЙ фото.

Мэргэжэлтын зүбшэл

ГАНСАЛ МАЛ АРШАЛНА БЭШЭ

Мүнөө эндэ нэгэ имэз асуудал дээрэ тогтошоо хөһөнбди. Ветеринарна албан гээл хаа, энэмнай гансал адууна мал, элдэб бактери, вирусүүдэй, элдэ үбшнхөө нэргүүдэй юм гэжэ зарим зон ханадаг.

Үнэндөө, тэрэ даншы тимхэ бэшэ. Ветеринарна медицинн өхэ зиндаата эрдэмтэн С. С. Евсеевко бури 1984 ондоо ингээжэ эхэлһэн байдаг: «Хүндэ хабаатай медицинн хүниие бүрин бүтэн байлгана, харин ветеринарна медицинн хүниие хамгаална гэшээ».

Ингээжэ эхлэхэдэ, тэрэ мал ажалы элдэб халдэбарита бэшэ үбшнхөө нэргүүлэ, эмшлэхэ, ариг сээрбые сахиха талаар ветеринарна албанай гол зорилгонууды тэмдэглэхэ зуураа, эдэ бүгэдэн нэн түрүүн хүнүүдэй аша тулада зориулагдадаг байһан тухай заагаа бшуу.

Хүнүүдэй адууна малай, элдэб амтадай хажууда байһан сагта тэдэндэ элдэб үбшнхэй, элдэб бактери, вирусүүдэй, бусадшы ноэднэдэ харагдахыг юунуунуудай халдаха аюул бич байна. Нүүлэй жэлнүүдэ биологическа болон медицинн эрдэм ухаанай тодорхойлоной өлбөр, хүнүүдтэ халажа, элдэб үбшнхэй бич болгожо боломоор 1000 түхэлэй бактери, 500 янзын элдэб вирус, олон зуун янзын грибок, гелиминтууд (хорхой) бич. Элүүрые хамгаалгын Бүхэлдэхиин организацнн мэдээн дээрхээ харахадэ, мүнөө үедэ адууна малһаа, амтадһаа 150 элдэб янзын үбшнхэй хүнүүдтэ

халдадаг байна. Медицинэдэ, ветеринаридашы тэдэ үбшнхүүдэ зосанпронозанууд гэжэ нэрлэгдэдэг. Тимхэ үбшнхүүд хүндэ хайшаншы гээд халдажа болохо аюул болонго бшуу. Тимхэдэ хүнүүд энээнгээ нэргүүлэхэ, бөөс хамгаалха онол арганууды мэдэхэ, элдэб заваринууды наринаар сахиха ёһотой юм. Жэшээнь, мал болон амтадыды эдэлүүлэхэдэ, тэдэниие үсэлжэ, арһыны үбшнхэ, махыны задалхада, тэдэ бүгэдэ эдэнэй стол дээрэ байлгахадэ тимхэ үбшнхэй халдажа болохо. Үгышые хаа, мянаанаа, хүнһөө, ариа шурбэ, хэлхэе, уһанһаашые баһал үбшнхэй халдажа магад. Энээнхээ гадна, хулганаан, элдэб хорхой шабхай, шубуу шонхоршые мунлэ элдэб үбшнхэй дэлгэрүүлэхэ болохо байна. Эдэ бүгэдэ хараада абаа, залуугүй нарилха, ветеринарно санитарна заваринууды жэншээгүй сахиха шуала. Иланган адууна малтай хабаатай амалтан энэ талаар бүхы заварни, эрилтанууды эхэл наринаар бэлүүлэхэ зэрэгтэй.

Нэн түрүүн адууна малаа үбшнхэй, тобир һайн байлгах, хана саг соонь түсэбэй өһоор ветеринарны үзүүлжэ, шалгуула, хэрэгтэй тарилга болон нэргүүлэгшэ бүхы хэмжээнууды бэлүүлжэ байха ушартай. Өөрөө элүүр энхэ байха гэбэл, малаа һайнаар харуула гэхэн үгэ эндэ эгээл зохиотой. Хэнишы мэдэхээр, мүнөө

СНГ: тобшо һоник

МОСКВА. «Экономикын мүнөөнэй эрхэ байдла дайнай ветеринуудта түлөөлэгүй тулаламжа үзүүлхын тула өөһэдөө мунгэ олохобди. Дайнай ветеринуудай комитетэй түрүүлэгшэ, авиацион маршал Александр Силанов ИТАР-ТАСС-эй корреспондентэ нигээжэ мэдээсэ. Ветеринуудта алишы талаары тулалжа байха хэгдэжэ, Бүридхэлдэ абтаа.

ТОМСК. Эндэ «Эбсэгтэ Хүсэнуудэй ветеринууд» гэхэн ассоциаци эмхидхэгдэб. Наһанайнгаа амаралтаа гаранан офицернууд өөһдэ тухайгай һанаата боложо эхилэ. Тэдэ «Алькор» концернтай хэлсэ баталжа, хамтын ажал эхилһэн байна.

Концерн хүн зондо стомамологическа тулаламжа үзүүлэгдэ, мун өвдолой үйлдэрнэй эрхилдэг юм. Тэндэнь ветеринуудта ажал олдохо байха. Ой модо болохорнуудгай хэрэгсэлүүдэй хээ юмэн олодохо. Мүнөө хүшэр саг болодо байна, габьшы талааһа тулаламжа хүлээгдэ һууха болохо һаа, үрэ дүн гарахыг гэжэ ветеринууд тоолоно. Гансал ажаллаара бөөс хамгаа болоно.

БАРНАУЛ. Россин-хитадай «СКОМ» предприти арадай үргэн хэрэглэмжн эд бараа эхээр үйлдэрлэгдэ боложо. Тэрэ Барнаулда ажаллаха захлаа. Барнаулай станок бүтээгдэ ба Красноярскын сайрай заводууд. Хитадай Ллопин провинциин шэмгэлгэй материалнууды бутээн гаргадаг импанн «СКОМ»-ын эмхидхэн байгуулагдах болондой. Манай үйлдэрнй богон болзор соо Сибиринн хүн зоной хоморон шуухад эд бараагаар хүсэд хангада, бараа-

ТОЛМОН

ЭНЭ ХУУДААНДАМНАЙ:

- ✪ Үндэр наһатын үнэр жаргал
- ✪ Багашуулай анхармаар зохёолнууд
- ✪ Япон профессорэй зүбшэлнүүднээ
- ✪ Шог ёгто долгин дээрэ.

Ухибүүдтэ зориулагданан зохёолнууднаа

Цыренжаб БАДМАЕВ

Дарима

Дарима, Дарима, Нютагай ёһотой дагина. Эршүүр хараад хойшоононь Эрэн, эрэн агана. Бурд дээлээ үмдэнхэй, Тархиа дээрэ үргэнхэй, Үймөөн соогуур ябахадна, Үйсын шэмэг болонхой.

Эшэмхэй саһан

Эшэмхэй шэнги Эртын саһан Нүним тэнгээр ороо. Нимһал мүйлһэн, Нимһал барһан Дулаан хүмжэлдэ хорроо. Баруун тээхэ Бүзар халхин Бүхэл үдэр үлээгээ, Хуулаад шуулаад Хүмжлөөн Шэрэнги руу шэмэгээ.

Мүльһэн дээрэ

Нуурай мүльһэн гэншэнэ — Одоол ёһотой гулабхаа. Ойром нууһан заганаһан Загана гэншэнэ удаа. Харин намда оройдхо Хоёр, нагн баригдаа. Муухан олзотой харихада, Муурам угтан нууһал даа.

Бобоохой

Эжэл нүхэдэй нааданһаа Эрхэлдэ гарамсаара «Эсэбэ» гэжэ гонгиноод, Хүлөө шэрэн донгороод, Эрхэ зантуу Бобоохой Эсэгэ дээрэ мордонхой. Эсэгэ дээрэ мордонхой, Эгээл үндэр болонхой. Ябана үргэн гудамжаар Ябаш, тэрэжн бу нажаа! Гүнжэ ябана нэюйшье Гүнжэ хуураа хуураа. Хойто хара түгшүшье Хамгы дээрээхэнэ хашаа. Харин эжэл хуурадынь Бобоохойе гасаала: «Харыг, эрхэ хуураа» — гэб.

Хадаһан

Нүеи-шүбэгэ гүтэлтэй, Нарабшатай малгайтай, Гонзод гэнэн хадаһан Газарта эсэдэ нуугаа ха. Хэзэ энэ хүйхэрнэй Хайрсаг сооһоо гараа бэ! Яагаа бэрхэ тэрэжн Яран, эрэн хараабби! Үй һаа даа гоисуу Хадаһаннай—Нимасуу Уладай мур дээр гэншүүлһэн Уйлан, хайлан нууһал хэн.

Хойшоһло

Үдэһын заһа. Бүрүүлхэн Үлхөө нугаһад хойшоһло. Гэртээ хүйхэн бүтүүлхэн Гүрлөө үлхээ хайшалба. Нуугаһад тоором олонхой. Дуранай хатар наадана. Тарһанан гэгээгээ баринхай Төөрһэн хүүхэн уядана.

Нюуса

Нэгэл Нюусатай Нүхэд болоолби. Хуршын Дулмаатай Сахиур олоолби. Гэнэ обборооб — Баабайн Дулмаатай Голлой сахиуртай Булай адлихан.

Хоёр наран

Үлгөөгүр харааб: Алтан наран Хотын утаа Хэсүү дабан Ханяан, хахан Өвдөө дэгдээ, Хүсэд өхөөр Хүлэрэн мэгдээ. Харин хүдөө Сарюун ходо Халуун наран Хүжэн бодоо. Дэлэйн шубууд Дуугаар угтаа, Нуурай манан Нюурын зүлмөө.

шондо 9-дэки стрелково дивизион бүридэлдэ ороһон байгаа. Шумууһан сэрэгшэ тэндэ тагнуулашдай командирвар томилогдоһон юм. Дайн байлдаануудай туулган мундэр шаажал байгаа. Нэгэтэ хүннин тагнуула дагаран сэрэгшэн нүхэн хэдөөрөө дайсанай булэгтэ яуһан аргагүй өбсөргөдож, гар наанһаа болоһон гардалдаан буудалдаан соо орошоо бэлэй. Тэрэ тэмсэлэй үедэ хоёрдохиёо шархатаад, Москва шадаары хээрн госпитальдо мэдээ ороһон байгаа. Саашадаа Иванов хотин госпитальдо дамжуулагдажа, нилээд сар соо эмшлүүлһэнэйгээ удаа 1942 ондо дайной хоёрдохи группин инвалитай эмшлүүлгээтэй, «Шэн зоригтой түлөө», «Москва хамгаалһанай түлөө» мө-

нөмөөнэй бүлээр гол түлээ нэгэ, хоёр ухибүүтэй байхаа тэгүүлдэг. Бидэ хэдшье хүшэр сөгта ябахадна, үнэр олон үри хүүгэдээ үлхөөбди даа. Хэһэн ажал хэрэгшөөмнэй, уг заншлынэй үхибүүднэй үргэлжлүүлжэл ябана. Алтан дэлэйдэ ажаһууһанаймнэй урма бээр энэл бэшэ юм гү,— гэжэ Эхэ-Герой Хангуулаата дагаһанай байһан-даа Буда Шагдуровичай хүтэлбэрлэжэ байһан Утаата Далахайн Сомон зүблэл Буряадай АССР-эй Министруудай Советэй дамжуулһан Улаан Тогтоо, мүнэн шанда гурбан удаа хүртээжэ, аймга, республика соогоо суурһан юм.

1965 ондо наһанайгаа амарладаа гараад, Буда Шагдурович олон жилдэ холынгоо малшадай почто зөөдг, орон, түбин һонинуудтай улаа зоноо танилсуудай дэбхитэй агитатор байгаа.

Арбад жэлэй саана, үбһэ тэжээл бэлдэхэлгэн халуун хайхад, эдэбхи хэсээлээр сусаһагүй 70 гаралан үбгэн, бүлгэнгөө бригада бүрдөөд, болдогтой, зах, үзүүр газарлажа үбһэн дивизион үлгээдэ 200 центнер һайн ша-

Хүлөөтэй үймөөтэй хор гаран онуудээр тээ хангуй хамтын ажалай түдгэлзэн захалжа, холын хангуй уулта Загаамин нотогашье зойморор сууратажа заалаа бэлэй. 1930—1931 онуудаар Далахай, Утаата нотогашье дээр эмхидхэгдэн ТОЗ-уудай бусе дээрэ «Улаан тууа», «Майн нэгэн болон бусадшье хүдөө ажалай артельнүүд байгуулагдаа лэн, Шэнэ үүсхэлэй түдгэлзөөндэ эдэбхитэй Буда Гармаев «Майн нэгэн артелиин шударгы ажалшан яба, Улаан хоёр жэжэ артелиндэ то-

хи үүсхэлэй хуурун тэрэ үеин аймгай түбэй соёлой башшанга дааһаар, Сагаан Мориной Сомон зүблэлэй түрүүлэгшээр ажаллаа гараба. Тэрэй үедэ Буда Гармаев нотогашьга Ханда Басагантай ханилжа гэр бүл болоһон юм. Эбтэй эгтэй буһан түрүүлшн үеин Шура 1936 ондо түрээжэ өгэ бар асарга бэлэй. Удаан Зина, Вала, дайной эхилхэн урдаһана дүрбэдэхи Басаган Нада гараа.

— Хубини жаргал гэжэ байгаа юм бээ. Хүн гэзшэ гэрэйгээ дүрбэн хана соо бууа байдла байгуулжордоод, сэдхэлээ хаман нууха бэшэ юм даа. Тимэхээ хамтын, олоной нууада байдла ажаллаа түбхи байхын тула залуу

ҮНЭР БҮЛЭНЭРЭЙ ТААБАЙ

модтогдожо «Улаан Далахай» колхоз болоходо, Буда Гармаев тэрэнэй малай болоод гэр ажалай бригадануудта урда мэтэ зоригжолтойгоор ажаллаа.

Антанһаа һонор бодотой һэн тула Буда Гармаев шэнэ юумэ түргэн ухамайла абаһе эрмэлзэдэг һэн, Седэб багшада багадаа ном бэшэ заалгажа өбһөндөө урматтай Буда «Буряад-Монголлой үнэн» гэгэтэй нотог оройнойгоо һонинуудые хуураһан уншадаг, улаа зондоо хөөржэ үгэдэг зантай һэн. Эгээл тэрэ үедэ, 1931—1934 онуудта, Буда Гармаев уншалһан «Улаан гэрнүүдэй» хүдэлхэридэ эдэбхитэй шударгыгаар хабалдагша Далахай, Сагаан, Енгорбой нотогашьга хүн зоной ном, гэгээтэй абаһе һонин юумэ ойлого шаша хэрэгшэн өгэ туһалдаг байгаа.

Улаан 1928 ондо хүдөө ажалын томтаралһануудай хэрэгээр Дээдэ Улаан зорилгоһан республикын суглаанда бабаалдагша Бусанан Буда Гармаев 1930 ондо партиин гэрнүүдэ нандиндөөр абаһа лэн. Нютагай голдоо, аймга зургаандаа үмдэнхэй соёлоо хүгжөөжэ эдэб-

НЮТАГАЙ НЭРЭДЭ АЛДУУ ГАРГАГДАА

«Топонимика Бурятия» гэжэ номые Буряадай номой хэблэл 1989 ондо ород хэлэн дээрэ гаргаа һэн. Авторын М. Н. Мельхеев. Тус номой 29-дэхи, 30-дахн нюурнуудта манай Яруунын аймагай зүүн захад байгаа Чин-далай нютагы Шэнэ-далай болгожо, буруу нэрлэһэн байна. Хуушан сагай хэрэг хүтэлэгшэд революциин бүри урда тээ «Чин-далай» гэжэ бэшэдэг, тэрэн буряадай архив соо тинмээр лэ бэшээтэй байдаг.

«Монгол хэлэнэй тобшо тайлбар толь» соо үзэхэдэнэй, «Чин далай» гэшэ хадаа уһанда нуужа, заһана эдидэг шубуун гэгдэнэ. Энээн дээрлэнэ болдожо үзэхэдэ, автор нүхэр М. Н. Мельхеев хүсэд шалгажа үзэнгүй, ном соогоо оруулаа гэхэ байна. Тинмэхээ хуушан хэбэрнэ «Чин-далай» гэжэ зүбөөр бэшэхэ шухала. Тус нютаг Инсэнгын совхозой дэбихээр дээрэ оршодог юм.

М. ДУГАРОВ,
ажалай ба дайной ветеран.

Ш-С БАЛЛУЕВ

БОРО ХАРААНААР

Загын үйлсэдэ зон үсөөн, гэрэл носоогдоггүй байгаа. Ногтуу дээрэ ногтуурханын нэгэ хүн — үбсүүгээ сэлһэн, хамсыгаа шаманан, үшөө нюрвэлээшэдэй мүн лэ нэгэдээд, тэн тэрэн табиуулажа мэдэбэ гэшэ.

— Байгыл Утэр тогтогтыл Хэмш намһаа холо тэрлэхэдэ гүй юм! — гэжэ ябажа, ногтуу хүйхэр тэдэни намһаа юм.

Дүрбэн ширга эршүүлэй һурдан зугадохые харажарханын наһамаал эхээр:

— Ганса хонөө тэрлэжэ ябахадна һанан зөөтэ! — гэжэ зуугайла.

— Нэгүймнэй намһана! Хэниемнэй намһанаа хэзэнэ бэшэ лэ! — гэжэ нэгэдэхинэ гүйдэл дундаа исуугээр үзлэхэ юм. — Магад, хутагатай байгаа алгаа!

— Нүхэтэй хаш! — гэбэ удаа дахин.

— Ташуур буутайш һань, чажа мэдэхэши! — гэн гурбадаһын арай дуулдагсар дуугарба.

— Суба дороо карабин, бердажэ ноугаад, ябахадна ябахал! — гэдэ нуульшанын уридаһанай фиништэ урид хүрэхээ забдаһандал, бултанай урда гүйжэ орохо наһанай.

«Гурбан хүниг туугаад өрбэ! Ямар аюулай гэмтэн бай-

Сагаан сэдхэлтэй арадамнай Сагаан эдэн дэлгэрэнхэй. Дуулим даядата нютагамнай

Дуун, зугаа эдэлэнхэй. «Буруутнай булшантай гү, Даагантай далантай гү, Хүүгэднэй хүлүүтэй гү, Хүгшэднэй зугаатай гү!»

Бишэн жэлээ угтама, Би мүнөөдэр гарахамин, Фото-зураг буулгажа, Хотогород элгээжим. Э. БУДАЕВАЙ фотоотод.

АДУУНАЙ ТОҢОНОЙ АША ТУҢА

Адуунай тоһые эртэ урда сөһаа элдэб үбшиние аргалхадэ, жэлзшэн, Хитад, Япон, Итали, Египет г. м. гүрэнүүдтэ хэрэглэдэг байһан юм. Адуунай тоһые тугад амда хэрэглэдэг, үхибүүдэй үнэйн халсарда ба малай бужуулахада түрхидэг гэжэ мэдэхэ. Японой медицинн профессор Киношодо Сигетаро адуунай тоһоной смар үбшэндэ туһатай шэнжэлһэн байна. Адуунай тоһоо үбшиние аргалха бэлэн, түрхидэг гэжэ болохогүй, гэрээгүй, аллергийн шаһергүй, сидуо эмтэй түрхидэг болохо, эдидэг һэн.

Туһань хадаа нимэ: — халуунжэ бууруулаха, үб. дэхие болуулаха; — шүһа хатууруулаха нэр-гүйлхэ; — үнэйнэ унаһие болуулаха; — эдэрлэхие нэргилхэ; — арга мяхые үнэгтэй болуулаха, мууртаа түрхидэг эсбэр-хэн болохо; — хэмээр хүнэй сабын үбдэхэдэ, хүйһэн ба һүүжин яһанай хоорондо түрхидэг элбэхэ; — үнэйнэ узуурта түрхидэг элбэхэ байгоо һаа, үнэн хар-лаха;

— хошоронго мяханай ур-гаа һаа, амһар ба зосооны түр-хихэ; — хоргоһоной хахахада, хүйһэнэй хоёр хажууда түр-хихэ; — уусын үбдэхэдэ, үбдэгэй өрө тахида түрхихэ; — үбдэгэй үбдэхэдэ, үбдэ-һэн газарынь дулаасуулаад, үбдэгөө тоңуулаад, нара зүб-нидхэрхэ; — хүлэй суухархэн шэнги үһатаа һань, түрхихэ; — нуурай үбдэхэдэ, шэхэ-нэй өрөдө түрхихэ; — шэхэйн булгата шэхэн соогоо, ардаһан, хамарай нү-хэн соо түрхихэ; — халуурдаа, норгондаа түрхихэдэ һань; — хахага бүтэхэ ханаданда сээжэ, муур, норгондаа түр-хихэ; — хамарай ямаршье үбшэн-дэ туһалха; — үеын булгархада, булша-нэй балархада туһалха; — хэбэрин үбшэн хүн хэб-тэхэ таллада түрхихэ; — дала муур үбдэхэдэ, ду-

ласууланай һүүлээр түрхихэ; — наранда шатахада, бэээ һэрюусуулдэ түрхихэ; — нуурай бадхада түрхихэ; — гар хүлэй халоходо түрхихэ; — сөө үбшэндэ дайрагдаһан үрөөһэн хажууда түрхихэ; — хоолойн үбдэхэдэ, амл-жа ядахадна, зүрхэйн «сохи-ходо, хорхондо хадхуулаада, бэын зохолходо туһалха; — хабан ба норгонанай «нерв-дэ һань.

Адуунай мяха хэрхэдэ, сээ-жэдэ табихада, уушханай хө-луунда эхэ һань.

Тоһоорн гарай массаж хэ-хэдэ түрхидэ нидхэрхэдэ, ту-һан эхэ юм. Адуунай мяхан, өвчэн түрхэхшье, болоһоншье һаа туһатан.

Японой медицинн унвер-ситетэй профессор Киношодо Сигетарогэй бэшээн «Адуунай тоһоной бүридэл олон үбшэн-дэ туһатай» гэгэн ном соһоо оршуулгаша.

Бадмын ДИМШИГ, Ульдаргын дунда һургуу-лын хушан монгол, хи-тед, япон хэлэ, бэшгүү-дэн багша.

Дондок-Ринчин НАМЖИЛОН

БОГОНИХОН РАССКАЗУУД

МУХАР ХҮЛТЭЙ ШОНО [Үнэн үшэр]

Нэгэ газарта шонин малые эдһэн үлэгдэл харахада, гурбан шонин эдһэн шанжээтэй байба. Тэдшье гурбан шонно зэргэлжэ, тэндэ хэйшэ малшадта харагдадаг һэн. Нэгэ үдэр гурбан шононууд бэлшээрн малнуудта зэргэлэн эрхэлэ ябатаа, нэгэниг хэбээд үлээшэба. Тинхэдэн нүхөөр өгөр шонно үхэртэ орожо, нэгэ ха шарагыгэ хүтэлжэ, хэбтэһэн шонингөө дэргэдэ абаһахыне мал эзэн хаража, һайн мордор гүйлгэжэ ошоходон, хашарагыгэ толохон хэбтэһэн шонингөө хажууда асаржа, гурбуулан үүсэлжэ байба. Малай эзэйн яран ойртоходон, хоёр шонон дунда шонно ороһоно, хоёр тээшээ гүйдээ шэбэ. Орхидон шонин хэбтэһэн зандаа байхадан, тэрэ хүн шимдөөр сохио алаба. Алагдаһан шонин урда хоёр хүл үбдэгөөрөө мухар аад, дэргэдэн алда тухай модон хэбтэбэ. Тэрэниг харахадан, хоёр талаһа шонин шүдэнэй сэрэтай байба. Энэ хүн эхэтэ гайхана, шонине тэрэ модотойн хэмтэ гэртээ абаһа-ба. Алаһан шонине үзээгээ зон эрхээдэ: «Энэ шонно хадаа урдань хүлөөрөө хабаннаа ороод, талһага га-раад, эдэгдэн байгаа ха. Хоёр нүдэ шонинуудын энэ модоор мухар хүлэй шонно тээлэдэ, абажа ябадаг байһан болоолтой!» гэжэ шанжэн элсэ-сэбэ.

ШАЖАННАА ШҮДХЭР

Нэгэ нотогта үдэш бүри муухай барихан гарадаг байба. Тэндэн зон тэрэ бариханай гарадаг газар шадар үдэш ябахадна айма, шүдхэр түлээ болоо гэлсээг эхилэнхэй. Нэгэтэ энэ нотогтай аялда хо-ло газарай ангууша хүн хон-жо байба ха. Үнөөхи абган баһа гараба. Ангуушан шон-наад, гэрэй эзэнхээ «энэ юу гэгээшэ!» гэжэ асууба. Гэрэй эзэн: «Энэ шүдхэр бин болоо гэлсээд бид, Энээнэй барих-раг болоһонхоо хойшо айлай хэдэн хүүгэд үшөө. Баһа мал хүүдэг болоо», — гэб.

Ангуушан анхаралтайгаар шатнаад, үнэгэнэй аба танин сасуу хураба: «Танай эндэ үнэгэн бин гү!» Гэрэй эзэн харюусаба: «Манай эдэн үнэгэн бандаггүй!» Ангуушан «Сад-чирэй алагай зон үнэгэнэй абае мэдээдгүй ушарһаа «шүдхэр» гэнэ айдга байна», — гэжэ мэдээд элбэхэ: «Бм энэ шүдхэрнэтай үгы болго-жо шадахаб. Шүдхэрэ де-руулаа гээ һаа, зонороо хэл-сэжэ, шүдхэрнэ дөрүүлхын тү-

Бархиртарн, наадалаа. Бобоохойнай, Бобоохой Бэрхэ хубуун болоһон. Наһанай хоёр хүлөөрөө Наланхайн даа хүсөөрөө.

Болоһон һонин

Хоройшомнай ухаа алдан, Хорой соогоо ашалба. Баабайн нүхэр, хотуу ахай Баһал мүнөө айлаһалба. Хотуу галуу ахай эрээд, һайсал намые айлгаа. Элдэб бэли, шэбшэг хэлээд. Эшкенин улайгаа. Ууха юумэ нэхээд лэ, — Угы, яба! — үүлхээдэ, Үүдөөмнэй шэдээд лэ Үйлсөөр саашаа гэхшээд. Сайгаа һая наһан аад! Энгийн юундэ харанааб! Аһаг хэзээ яагаб,— гэб, Аһан эхээр би наһаб. Хоройшомнай номгороо Биһе гаргаб гэрээдэ. Мартын найманай һайдэрөөр Болоһон һонин энэл дөө.

Эжы, бороо, хатар гурбан

Газа бороо Гайтай ороод, Мяхан дороо Мэгдэн зороб, Эхэлхүүгөөр Носогэй болоод, Гараад хатаргаб Наяна олоод... Эгийн утаа Мэгдэн алдаад «Хүйтэн» гэжэ Хэлэн алдаад, Өөрөө гэнэ Гүталаа тайлаад. Ойром эрээд Уяан байгаа... Газа бороо Гайтай ороо. Майхамнайше Нэбтэ нооро.

